

ĐẠI HỌC QUỐC GIA TP HỒ CHÍ MINH
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN

TRẦN THỊ MAI NHÂN (Chủ biên)
LA MAI THI GIA

GJÁO TRÌNH

VĂN HỌC DÂN GIAN VIỆT NAM

DÀNH CHO SINH VIÊN NƯỚC NGOÀI

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC QUỐC GIA
THÀNH PHỐ HỒ CHÍ MINH - 2021

LỜI NÓI ĐẦU

Từ buổi bình minh của lịch sử dân tộc đến nay, nhân dân Việt Nam không ngừng đấu tranh chống thiên tai, địch họa; cần cù lao động để tô thắm và gìn giữ non sông, đất nước bền vững đến muôn đời. Lịch sử đó đã soi bóng vào văn học, từ văn học dân gian đến văn học viết và trở thành nguồn cảm hứng vô tận cho các nhà văn nhà thơ.

Cũng như nhiều nền văn học khác, văn học dân gian Việt Nam là sản phẩm tinh thần vô giá của dân tộc Việt Nam. Không chỉ là phương tiện đáp ứng nhu cầu bộc lộ tình cảm, thể hiện quan niệm sống, lý giải những hiện tượng tự nhiên, xã hội,... của con người một thời mà văn học dân gian còn là bầu sữa tinh thần nuôi dưỡng tâm hồn con người Việt Nam qua nhiều thế hệ.

Trong chương trình đào tạo cử nhân chính quy ngành Việt Nam học cho sinh viên quốc tế tại Khoa Việt Nam học, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh, môn *Văn học dân gian Việt Nam* là môn học bắt buộc. Việc có một quyển giáo trình tinh giản về văn học dân gian Việt Nam để phục vụ cho nhu cầu học tập của sinh viên nước ngoài cũng như việc giảng dạy của giảng viên là yêu cầu bức thiết. Vì vậy, chúng tôi tiến hành biên soạn quyển giáo trình này.

Nội dung giáo trình chủ yếu cung cấp cho sinh viên một cái nhìn tổng quát về văn học dân gian Việt Nam: *đặc trưng văn học dân gian, các thể loại văn học dân gian, những tác phẩm tiêu biểu,...* Trên cơ sở đó, những người quan tâm, nghiên cứu văn học Việt Nam có thể đi sâu tìm hiểu những vấn đề về văn học dân gian Việt Nam, trong tương quan so sánh với văn học dân

gian của các quốc gia có những điểm tương đồng về văn hóa, lịch sử. Qua giáo trình, sinh viên và bạn đọc nước ngoài cũng hiểu sâu sắc hơn về lịch sử, văn hóa và con người Việt Nam.

Giáo trình gồm hai phần:

Phần 1: Nội dung chính của giáo trình, gồm 5 chương:

Chương 1: Đại cương văn học dân gian Việt Nam

Chương 2: Lời ăn tiếng nói dân gian

Chương 3: Trữ tình dân gian

Chương 4: Tự sự dân gian

Chương 5: Sân khấu dân gian

Ở mỗi chương/bài giảng, chúng tôi cố gắng giới thiệu những vấn đề cơ bản nhất, những nội dung đơn giản nhất, phù hợp với khả năng tiếp nhận của sinh viên nước ngoài. Đối với các thể loại văn học dân gian, giáo trình giới thiệu những đặc trưng cơ bản, đặc điểm nội dung, nghệ thuật của thể loại và một vài tác phẩm tiêu biểu.

Do rào cản về ngôn ngữ nên sinh viên nước ngoài không thể tham khảo được nhiều tác phẩm văn học dân gian ở những công trình khác. Vì vậy, ở phần *Bài đọc thêm* của mỗi thể loại, chúng tôi chọn giới thiệu những tác phẩm tiêu biểu, được đại đa số người Việt Nam biết đến để sinh viên tiện tham khảo.

Cuối mỗi bài học, chúng tôi đưa ra những câu hỏi hướng dẫn học bài để sinh viên có thể chuẩn bị bài trước ở nhà hoặc ôn tập sau khi học trên lớp.

Phần 2: Phụ lục

Phần lớn các tác phẩm văn học dân gian, đặc biệt là các truyện kể, thường có những từ vựng khó, sinh viên nước ngoài khó có thể hiểu được. Vì vậy, giáo trình có *Bảng tra cứu từ vựng* để sinh viên tiện lợi trong quá trình tìm hiểu tác phẩm.

Trên cơ sở tham khảo những công trình *Văn học dân gian Việt Nam* của các nhà nghiên cứu đi trước và dựa trên thực tế giảng dạy văn học dân gian cho sinh viên nước ngoài, chúng tôi cố gắng chọn và giới thiệu với sinh viên nước ngoài những tinh hoa của văn học dân gian Việt Nam, để qua văn học, giới thiệu được văn hoá, vẻ đẹp tâm hồn và phong cách thẩm mỹ của dân tộc Việt Nam .

Mặc dù đã rất cố gắng nhưng vì nhiều lý do khách quan và chủ quan, giáo trình khó tránh khỏi những thiếu sót. Chúng tôi rất mong nhận được sự góp ý của quý thầy cô, bạn bè, đồng nghiệp để có một *Giáo trình Văn học dân gian Việt Nam cho sinh viên nước ngoài* hoàn chỉnh hơn và sâu sắc hơn.

Xin chân thành cảm ơn!

NHÓM TÁC GIẢ

MỤC LỤC

LỜI NÓI ĐẦU.....	
Chương 1. Đại cương văn học dân gian Việt Nam.....	1
1. Khái niệm văn học dân gian.....	1
2. Những đặc trưng cơ bản của văn học dân gian.....	2
3. Các thể loại văn học dân gian	9
Chương 2. Lời ăn tiếng nói dân gian.....	16
Bài 1. Tục ngữ.....	16
1. Định nghĩa.....	16
2. Nội dung.....	16
3. Nghệ thuật	17
4. Phân tích tác phẩm tiêu biểu	18
5. Bài đọc thêm	20
Bài 2. Câu đố.....	20
1. Định nghĩa.....	20
2. Nội dung.....	21
3. Nghệ thuật.....	22
4. Bài đọc thêm	23
Chương 3. Trữ tình dân gian	24
Bài 1. Ca dao	24
1. Định nghĩa.....	24
2. Nội dung.....	24
3. Nghệ thuật.....	33
4. Phân tích tác phẩm tiêu biểu	36
5. Bài đọc thêm	38
Bài 2. Dân ca.....	39
1. Định nghĩa.....	39
2. Mối liên hệ giữa dân ca và ca dao	40
3. Phân loại dân ca	42

Chương 4. Tự sự dân gian.....	46
Bài 1. Thần thoại	46
1. Định nghĩa.....	46
2. Nội dung	46
3. Nghệ thuật	48
4. Tác phẩm tiêu biểu: <i>Thần Trụ Trời</i>	49
5. Bài đọc thêm	50
- <i>Nữ thần Lúa</i>	50
- <i>Thần Sét</i>	51
Bài 2. Truyền thuyết.....	52
1. Định nghĩa.....	52
2. Phân loại truyền thuyết	53
3. Nghệ thuật	54
4. Tác phẩm tiêu biểu.....	55
- <i>Thánh Gióng</i>	55
- <i>An Dương Vương và Mỵ Châu - Trọng Thủy</i>	58
5. Bài đọc thêm	60
- <i>Sự tích Hồ Gươm</i>	60
- <i>Con Rồng, cháu Tiên</i>	62
- <i>Bánh chưng, bánh giầy</i>	64
Bài 3. Truyện cổ tích	66
1. Định nghĩa.....	66
2. Nội dung	66
3. Nghệ thuật	68
4. Các loại truyện cổ tích	69
5. Tác phẩm tiêu biểu	70
- <i>Tấm Cám</i>	70
- <i>Trí khôn của ta đây</i>	79
6. Bài đọc thêm	80
- <i>Sọ Dừa</i>	80
- <i>Thạch Sanh</i>	83

Bài 4. Truyện ngụ ngôn	87
1. Định nghĩa.....	87
2. Nội dung	88
3. Nghệ thuật	88
4. Tác phẩm tiêu biểu: <i>Thầy bói xem voi</i>	89
5. Bài đọc thêm: <i>Ếch ngồi đáy giếng</i>	91
Bài 5. Truyện cười.....	92
1. Định nghĩa.....	92
2. Nội dung	92
3. Nghệ thuật	93
4. Tác phẩm tiêu biểu: <i>Treo biển</i>	94
5. Bài đọc thêm: <i>Lợn cưới, áo mới</i>	96
Bài 6. Truyện thơ.....	97
1. Định nghĩa.....	97
2. Đề tài của truyện thơ.....	97
3. Phân loại truyện thơ.....	97
4. Tác phẩm <i>Tiến dặn người yêu (Xống chụ xon xao)</i> - dân tộc Thái	98
5. Đoạn trích tham khảo: <i>Lời tiễn dặn</i>	100
Bài 7. Sử thi.....	102
1. Định nghĩa.....	102
2. Đặc trưng của sử thi.....	102
3. Phân loại sử thi.....	102
4. Tác phẩm tiêu biểu: <i>Sử thi Đăm Săn</i>	103
5. Đoạn trích tham khảo: <i>Chiến thắng Mtao Mxây</i>	106
Bài 8. Vè.....	113
1. Định nghĩa.....	113
2. Nội dung	113
3. Đặc trưng cơ bản.....	114
4. Tác phẩm tiêu biểu: <i>Vè trái cây</i>	116
5. Bài đọc thêm: <i>Vè bánh Nam Bộ</i>	117

Chương 5. Sân khấu dân gian	118
Bài 1. Chèo	118
1. Định nghĩa.....	118
2. Đặc điểm	118
3. Tác phẩm tiêu biểu.....	119
Vở chèo: <i>Quan Âm Thị Kính</i>	119
4. Đoạn trích tham khảo: <i>Thị Mầu lên chùa</i>	120
Bài 2. Tuồng đồ.....	122
1. Định nghĩa.....	122
2. Nội dung	123
3. Nghệ thuật.....	124
4. Tác phẩm tiêu biểu.....	124
Vở tuồng: <i>Nghêu Sò Ốc Hén</i>	124
Tài liệu tham khảo	126
Phụ lục	128